
Zaznava deklarativnih virov ogrožanja nacionalne varnosti v slovenski družbi

VARSTVOSLOVJE,
let. 14
št. 3
str. 231-258

Andrej Sotlar, Bernarda Tominc

Namen prispevka:

V članku predstavljamo deklarativne vire ogrožanja nacionalne varnosti RS v obdobju zadnjih dveh desetletij, kot so jih obravnavali strateški dokumenti RS in kot so jih zaznavali prebivalci RS.

Metode:

Opravljen je bila analiza deklarativnih virov ogrožanja ter predstavitev in interpretacija rezultatov že izvedenih raziskav o zaznavi virov ogrožanja v Sloveniji. V najnovejši raziskavi o zaznavi deklarativnih virov ogrožanja je bil uporabljen vprašalnik na reprezentativnem vzorcu polnoletnih prebivalcev Republike Slovenije iz 24 občin (N = 961).

Ugotovitve:

Kot najbolj ogrožajoč vir ogrožanja in tveganja nacionalni varnosti RS na globalni ravni prebivalci izpostavljajo globalna finančna, gospodarska in socialna tveganja (npr. zmanjšana stopnja zaposlenosti prebivalstva ter obsežnejša ali celo splošna socialna kriza zaradi globalnih finančnih in gospodarskih tveganj ter zmanjševanje blaginje Republike Slovenije). Med viri nadnacionalnega porekla so prebivalci kot najbolj ogrožajoč dejavnik izpostavili organizirano kriminaliteto (npr. pranje denarja, tihotapstvo prepovedanih drog). Viri ogrožanja in tveganja na nacionalni ravni so pri prebivalcih zaznani kot bolj ogrožajoči kot nadnacionalni ali globalni viri, saj je prav zagotavljanje varnosti na tej ravni najbolj konkretno in povezano z zagotavljanjem varnosti posameznika in družbe. Rezultati kažejo, da dejavniki negotovosti (npr. brezposelnost, slabo delovanje države in javnih služb, revščina) ter ogrožanje javne varnosti (npr. finančne prevare, korupcija, gospodarska kriminaliteta, ponarejanje listin) najbolj ogrožajo Slovenijo in njeno nacionalno varnost.

Omejitve:

Ugotovitve se nanašajo na Slovenijo.

Praktična uporabnost:

Oblikovalci varnostne politike in pisci strateških dokumentov bodo lahko dobili vpogled v to, kako laična javnost (prebivalstvo) zaznava uradne, politično definirane vire ogrožanja nacionalne varnosti, kar jim bo lahko v pomoč za načrtovanje varnostne politike in strategij v prihodnje.

Izvirnost:

Prvič so bili v raziskavi uporabljeni novo definirani deklarativni viri ogrožanja in tveganja slovenske nacionalne varnosti.

UDK: 355.02(497.4)

Ključne besede: viri ogrožanja, varnostna politika, strategija nacionalne varnosti, zaznava, raziskava.

The Perception of Declarative Threats of National Security in Slovenian Society

Purpose:

This paper presents declarative sources of threats to the national security of the RS over the past two decades, as they are discussed in strategic documents and as they are perceived by the inhabitants of Slovenia.

Design/Methods/Approach:

An analysis of potential declarative threats and the presentation and interpretation of the results of previous researches on the perception of potential threats in Slovenia were made. In the latest survey on perception of declarative sources of threats a questionnaire among representative sample of adult residents (N = 961) from 24 municipalities of the Republic of Slovenia was used.

Findings:

As most threatening factor among global threats, population exposed the financial, economic and social risks (a reduction in the employment rate of citizens and major or even general social crisis as a consequence of global financial and economic risks, and reducing the welfare of the Republic of Slovenia. Among the transnational threats, organised crime (money laundering, the smuggling of narcotics) as the most threatening factor is exposed. Threats and risks at the national level are perceived as more threatening than transnational or global threats, because the providing of safety/security at this level is the most concrete and most associated with the provision of security of the individual and society. Factors of uncertainty (unemployment, poverty) and threats to public safety (financial frauds, corruption, falsification of documents, and, economic crimes) are perceived as most threatening to Slovene national security.

Research Limitations/Implications:

Findings are related to Slovenia.

Practical implications:

Security policy makers and writers of strategic documents will be able to get an insight into how the lay public (residents) perceive the official, politically-defined sources of threat to national security. This could help them in designing security policies and strategies in the future.

Originality/Value:

Newly defined declarative sources of threats and risks to Slovenian national security were used in the study for the first time.

UDC: 355.02(497.4)

Keywords: sources of threats, security policy, national security strategy, perception, research.

1 UVOD

Varnost ostaja pomembna vrednota sodobne družbe ne glede na socialne, ekonomske, kulturne in tehnološke spremembe, ki so realnost sodobne družbe, družbe, ki je naravnana v kopičenje znanja, kapitala, dobrin in informacij in prav zaradi tega tudi bolj ranljiva in zahtevna v luči zagotavljanja varnosti. K zaznavi varnosti znatno pripomore tudi vse večje posedovanje znanja kot razvojnega kapitala družbe ter posledično vse večje zavedanje posameznika glede pravic in možnih motečih dejavnikov. Država resda zagotavlja osnovne varnostne standarde, pomembne za obstoj in razvoj družbe, vendar bi tudi posamezniki morali v sistemu vrednot prisvojiti odgovornost za lastno varnost, varnost v skupnosti, v kateri živijo in odgovornost za varnost celotne družbe. Da bi lahko zagotovili varnost družbi in posameznikom, je treba najprej vedeti, kaj je tisto, kar nas in naše vrednote (najbolj) ogroža. Mnogi avtorji namreč pogosto definirajo varnost prav z odsotnostjo groženj obstoječim vrednotam (Grizold, 1992; Anžič, 1997; Wolfers v Møller, 2001; Zedner v Wood in Shearing, 2007), kot odsotnost strahu, da bodo napadene te vrednote (Wolfers v Møller, 2001) oziroma da bodo ogroženi interesi (Tatalović, Grizold in Cvrtila, 2008). Torej je za varnost pomembna nevtralizacija groženj oziroma zaščita pred grožnjami (Zedner v Wood in Shearing, 2007), ta pa ni možna brez ustrezne zaznave virov ogrožanja.

Vire ogrožanja lahko delimo po več kriterijih. Zelo tradicionalna je delitev na vojaške in nevojaške vire ogrožanja (kriterij vojaških spopadov), na zunanje in notranje (kriterij porekla grožnje), na naravne in antropogene (kriterij nosilcev groženj) ali pa skladno s kriterijem pojavnosti oblike oziroma vsebine grožnje na vojaške, politične, družbene, ekonomske, okoljske in druge. Zaznavati, analizirati in realno ocenjevati vire ogrožanja ni tako enostavno, saj imamo opraviti vsaj s tremi ravnmi njihove zaznave. Tako lahko govorimo o »deklarativnih« (so zapisani v strateških dokumentih s področja varnosti, ki jih je sprejela politična elita), »zaznanih« (so prepoznani med prebivalci) in »dejanskih« virih ogrožanja (se dogodijo in so statistično dokumentirani) (Sotlar, Tičar in Tominc, 2012).

Viri ogrožanja so ključni dejavniki, ki determinirajo varnostno politiko in v okviru nje tudi interese in cilje, ki si jih država zastavlja na področju varnosti (Sotlar, 2008). Lahko rečemo, da so vedno v dvojnem odnosu do oblikovanja varnostne politike države. Prvič, so del vsebine take politike, ki mora odgovoriti na vprašanje, kako se bo država lotila posameznih virov, ki jo najbolj ogrožajo. In drugič, v procesu oblikovanja in izvajanja varnostne politike ne nastopajo zgolj v obliki *outputa*, ampak kot nekakšen »dejavnik pritiska« tudi vplivajo na odločevalce (politično elito) (Sotlar, 2000). Sodobne države vnaprej definirajo vire ogrožanja, za katere predvidevajo, da bodo v naslednjem obdobju (5 do 10 let) predstavljali največjo grožnjo za obstoj in vsestranski razvoj družbe, kar sta eni izmed glavnih lastnosti in kvalitet varnosti (Grizold, 1992; Sotlar, 2001). Tudi Republika Slovenija [RS] tu ni izjema, saj je do sedaj sprejela tri temeljne strateško-

usmerjevalne dokumente na področju nacionalne varnosti¹, v katerih je definirala svoje interese in cilje na področju varnosti, nacionalnovarnostne politike in strukturo nacionalnovarnostnega sistema ter vsakokrat tudi vire ogrožanja, ki bi lahko Slovenijo najbolj prizadeli.

Pri omenjenih virih gre za t. i. politično določene oziroma deklarativne vire ogrožanja (Sotlar et al., 2012), ki jih sprejel Državni zbor RS. Ne moremo sicer trditi, da pri njihovem definiranju niso sodelovali strokovnjaki iz vladnih resorjev, toda to vsekakor ni vsa zainteresirana javnost, strokovna ali laična. Z vidika kredibilnosti in izvajanja varnostne politike je pomembna tudi zaznava virov ogrožanja pri prebivalcih, ki jo večinoma enačimo z laično javnostjo. Še posebej, če se pokaže, da prebivalci določenih groženj ne zaznavajo ali jih celo podcenjujejo in bi lahko njihov slab odziv pripeljal do težav na izvedbeni ravni, torej takrat, ko se mora nacionalnovarnostni sistem ali njegovi deli soočiti z njimi². Najizrazitejši vpliv na zaznavo varnosti/ogroženosti imajo viri/dejavniki ogrožanja na lokalni ravni, seveda pa imajo tudi ti dejavniki najpogosteje izvor v nacionalnem, nadnacionalnem ali celo globalnem okolju. Ne glede na sam izvor vira ogrožanja pa so posledice takšnih dogodkov najbolj izrazite v lokalnem okolju.

V prispevku predstavljamo deklarativne vire ogrožanja in njihovo zaznavo v prvih dveh desetletjih slovenske samostojnosti, kjer izhajamo iz analize prvih dveh dokumentov s področja strategije nacionalne varnosti in rezultatov raziskav o zaznavi ogroženosti, ki so jih opravili v Centru za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (v okviru projekta Slovensko javno mnenje) in Obramboslovnem raziskovalnem centru Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani. Čeprav deklarativni viri iz obeh dokumentov in viri/dejavniki ogrožanja, kot so bili v oceno prebivalcem ponujeni v anketnih vprašalnikih, niso popolnoma enaki, pa je moč iz rezultatov razbrati glavne trende glede zaznave ogroženosti v Sloveniji. V nadaljevanju pa v obsežnejši analizi soočimo deklarativne vire ogrožanja iz trenutno veljavne Resolucije o strategiji nacionalne varnosti RS iz leta 2010 z rezultati raziskave o zaznavi teh virov med prebivalci RS, ki so jo sodelavci Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru opravili jeseni 2011, in sicer v okviru ciljnega raziskovalnega programa »Konkurenčnost Slovenije 2006–2013«³. Rezultati so zanimivi predvsem zato, ker so anketirani tokrat izražali stališča⁴ o

1 Gre za naslednje dokumente: Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije (1993, 1994), Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (2001) in Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (2010).

2 Tako je na primer v primeru napačne zaznave (resnosti) zdravstveno-epidemioloških groženj lahko še tako hiter odziv zdravstvenih, veterinarskih in drugih institucij neuspešen oziroma manj učinkovit, kot bi bil, če bi bili na to pripravljeni tudi prebivalci.

3 Prispevek je nastal na osnovi raziskovalnega dela v okviru ciljnega raziskovalnega projekta »Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti v lokalni skupnosti«, ki ga financirata ARRS in Ministrstvo za notranje zadeve. Poleg avtorjev prispevka v projektu sodelujejo še dr. Gorazd Meško (vodja), dr. Branko Lobnikar in asist. Maja Jere.

4 Ker kognitivna komponenta stališč zajema znanje in vedenje, obsega izkušnje, informacije in argumente v povezavi s pojmom/objektom, do katerega se oblikujejo stališča, je od kognitivne zrelosti posameznika odvisno, kako presoja določeno situacijo (Ostrom, 1969), v našem primeru, kako so anketirani ocenili vir ogrožanja in tveganja. Dopuščamo možnost, da je pri oceni virov ogroženosti in tveganja prišlo do napake v socialnem zaznavanju, saj so lahko določeni pojmi, ki so jih anketirani ocenjevali, njim tuji, nepoznani in ne zbujejo asociacij, lahko pa so na oceno vplivale lastne

virih ogrožanja, ki so popolnoma enaki kot tisti, zapisani v resoluciji, zato bi morali biti zanimivi tudi za oblikovalce varnostne politike, ki te vire definirajo.

2 VIRI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI RS 1993–2009

2.1 Viri ogrožanja v strateških dokumentih (1993 in 2001)

Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReIZNV, 1993, 1994) je bil prvi strateški dokument potem, ko je Slovenija postala samostojna. Leta 1991 je bila sprejeta Ustava RS, medtem ko je bila ostala ključna zakonodaja s področja nacionalne varnosti sprejeta kasneje kot resolucija in je v bistvu že odsevala izhodišča iz tega dokumenta, čeprav se je nacionalnovarnostni sistem šele dograjeval⁵. ReIZNV (1993, 1994) je razdelila vire ogrožanja nacionalne varnosti na tri sklope, in sicer na vojaško ogrožanje, ogrožanje notranje varnosti in ogrožanje življenjskega okolja RS. Do vojaškega ogrožanja nacionalne varnosti RS bi lahko prišlo zaradi nerazrešenih nacionalnih, gospodarskih, političnih, vojaških in drugih odnosov ter interesov med državami, ki so nastale na območju nekdanje Jugoslavije, in nadaljevanja prizadevanj, da se ti odnosi uveljavljajo s silo, kar bi lahko privedlo do vojaških spopadov širših razsežnosti⁶; zaradi morebitnih zahtev in poskusov „popravljanja nepravilnih in nezgodovinskih meja“ s katerokoli utemeljitvijo; zaradi večjega zastoja v zmanjševanju napetosti ali integracijskih procesih ter ponovnega oživljanja konfliktnih vprašanj in kriznih žarišč v Evropi ali na vzhodu iz različnih razlogov in še posebej dokler na tem prostoru obstajajo nakopičeni vojaški potenciali vključno z jedrskim orožjem. Notranja varnost RS naj bi bila ogrožena predvsem zaradi neposrednih ali posrednih nasilnih posegov za spremembo ustavne ureditve (intenzivno obveščevalno delovanje, proučevanje ter spodbujanje pogojev in možnosti povzročanja izrednega stanja, teroristične aktivnosti); nezakonitega delovanja z namenom povzročanja izrednega stanja na socialni, nacionalni ali drugi osnovi še posebej v razmerah izrednega poslabšanja socialnih, ekonomskih, političnih in drugih razmer; raznih oblik zlorab slovenskega nacionalnega prostora ali območja države za teroristično dejavnost ekstremnih, iredentističnih skupin in terorističnih organizacij za delovanje proti ali v funkciji tretjih držav; naraščanja različnih pojavnih oblik kriminalitete znotraj RS ter naraščanja organizirane mednarodne kriminalitete (trgovina z mamili, orožjem, belim blagom, tatvine vozil); različnih oblik ekonomskega ogrožanja zaradi kaznivih dejanj in drugih škodljivih pojavov v procesu lastninjenja, privatizacije

izkušnje, kar pomeni, da so jim pripisali prevelik ali premajhen pomen ne glede na osebne standarde posameznika. Pri tem veliko vlogo odigrajo socialne skupine, v katere je posameznik vpet v procesu socializacije (družina, vrstniki, prijateljske skupine, šola, mediji).

5 Tako sta leta 1994 sprejeta (tokrat kot ločeni materiji) Zakon o obrambi in Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, leta 1998 Zakon o policiji, leta 1999 pa Zakon o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji. S tem je bil postavljen normativno-pravni okvir trem ključnim nacionalnovarnostnim podsistemom - obrambnemu, notranjevarnostnemu in zaščitno-reševalnemu.

6 V tistem obdobju sta potekali vojni na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini.

in vključevanja v mednarodne gospodarske tokove; množičnih kršitev javnega reda in miru; nižje ravni prometne varnosti; kršitve nedotakljivosti državnih meja in povzročanja mejnih incidentov; množičnega prehajanja beguncev preko državne meje kot posledice vojaških spopadov v sosednjih državah ali nezakonitega množičnega prehajanja državne meje v okviru ekonomskih in političnih migracijskih tokov, pogojenih z omejevanjem priliva tuje delovne sile. Na ogroženost življenjskega okolja RS pa bi najbolj vplivala morebitna nesmotna, neuravnotežena in čezmerna izraba prostora in naravnih virov pri nadaljnji urbanizaciji in tehnološkemu razvoju; nesmotno in čezmerno onesnaževanje, ki bi lahko porušilo ekološko ravnovesje ter naravne in druge zlasti tehnološke nesreče velikega obsega v ali izven RS. Življenjsko okolje bi lahko ogrozile tudi posledice uporabe sodobnega konvencionalnega ali jedrskega, kemičnega ali biološkega orožja v primeru vojaškega napada na RS ali vojaškega spopada v njeni sosesčini, kakor tudi izgradnja ekološko spornih gospodarskih objektov v neposredni bližini njenih meja oziroma ob njej (ReIZNV, 1993, 1994).

Evalvacija varnostnega okolja in vse večji interes po integraciji države v mednarodne tokove je zahtevala redefiniranje strategije slovenske nacionalne varnosti. Tako je bila leta 2001 sprejeta Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV, 2001). Tako kot v mednarodni skupnosti so tudi v Sloveniji vojaški viri ogrožanja postajali vse manj verjetni⁷ in naj bi bili možni le ob pojavu globoke evropske ali svetovne krize, čeprav bi bilo možno tudi poslabšanje varnostnih razmer v regiji jugovzhodno od ozemlja RS. V ospredje naj bi prišli nevojaški viri ogrožanja, tveganja in izzivi. ReSNV (2001) je kot glavne vire ogrožanja predvidela subverzivno dejavnost, grožnjo z agresijo, vojaški napad⁸, množične migracije, terorizem, organizirana kriminaliteta, uničevanje okolja, gospodarske blokade vključno z energetsko krizo, informacijske oziroma kibernetične blokade ali delovanje, zdravstveno-epidemiološka ogrožanja ter naravne in druge nesreče. Interesi Slovenije bi lahko bili ogroženi tudi zaradi posrednega delovanja držav in organizacij (delovanje obveščevalnih služb; ukrepi gospodarskega, tehnološkega, finančnega, trgovinskega in informacijskega delovanja; demonstrativna uporaba oboroženih sil; individualni, skupinski ali državni terorizem). Iz dokumenta že veje zavedanje o čezmejnosti sodobnih virov ogrožanja (transnacionalne grožnje), ki se pojavljajo v obliki organizirane kriminalitete, ilegalnih migracij, trgovanja z belim blagom, trgovanja z mamili, ilegalne trgovine z orožjem in materiali, terorizmom in pranjem denarja. V okviru ogrožanja notranje varnosti je resolucija izpostavila predvsem kriminaliteto (splošno, gospodarsko in posebne oblike). Novost tega strateškega dokumenta je zavedanje o ranljivosti na področju informacijske varnosti (ranljivost prometne infrastrukture, telekomunikacijskega

7 Williams in Moskos (1997) sta opredelila prehod od vojaških k nevojaškim grožnjam v treh stopnjah: v času pred hladno vojno je ključno vlogo igrala grožnja konvencionalnega napada, v času hladne vojne je to vlogo prevzel jedrski napad, po njej pa subnacionalne in nevojaške grožnje, kot so npr. trgovanje s prepovedanimi drogami, nenadzirane migracije, socialne patologije, gospodarska stagnacija, degradacija okolja itd.

8 Seveda ob predpostavki, da bi do vojaškega napada (pa tudi grožnje z agresijo) lahko prišlo le v izjemnih, zelo spremenjenih razmerah v mednarodnem varnostnem okolju. Nobena država pa takšne možnosti povsem ne odpiše, saj bi v nasprotnem pod vprašaj postavila tudi potrebo po obstoju svojega obrambnega sistema in oboroženih sil.

omrežja, zdravstvenega, socialnega in finančnega sistema ter preskrbe). Tako kot prva resolucija tudi ta daje poseben pomen ekološkemu tveganju (kemična, radioaktivna in druge vrste onesnaženja ter nenadzorovani posegi v naravo), kar se izraža v klimatskih spremembah, škodljivih genetskih posledicah, živalskih in rastlinskih boleznih, zdravstveno oporečni hrani in vodi širših razsežnosti ter čezmejnih vplivih nekaterih ekoloških nesreč. Stalnico ogrožanja varnosti pa predstavlja možnost nastanka velikih naravnih ali antropogenih nesreč (ReSNV, 2001).

2.2 Zaznava deklarativnih virov ogrožanja pri prebivalcih RS (1994–2009)

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati raziskav, ki kažejo na trend zaznave virov ogrožanja v letih po osamosvojitvi Slovenije, torej v času največje dinamike na varnostnem področju – koncu hladne vojne in spreminjanja mednarodnega varnostnega in političnega okolja, izgradnje nacionalnovarnostnega sistema in vstopanja države v svetovne in regionalne politične, varnostne in gospodarske organizacije (OZN, Svet Evrope, EU, OVSE, NATO). Del teh sprememb je zajet tudi v prvih dveh obravnavanih resolucijah s področja nacionalne varnosti. Ves ta čas so v okviru SJM in v drugih raziskavah prebivalce Slovenije spraševali, v kolikšni meri določeni dejavniki (viri) ogrožanja ogrožajo ali ne ogrožajo varnost Slovenije. Čeprav se striktno ne držijo vseh, v resolucijah izpostavljenih možnih virov ogrožanja, pa lepo zaokrožijo bistvene dejavnike na področju vojaških, notranjevarnostnih, ekoloških in societalnih groženj.

Iz Tabele 1 in Grafa 1 je razvidno, da so izmed 19 ocenjevanih dejavnikov ogrožanja varnosti med leti od 1994 do 2009 najvišjo povprečno vrednost dosegli dejavniki »brezposelnost« ($\bar{x}_{2009} = 3,46$), »kriminaliteta« ($\bar{x}_{1999} = 3,46$), »mamila, narkotiki« ($\bar{x}_{1999} = 3,45$) in »uničevanje okolja« ($\bar{x}_{1999} = 3,35$). Najnižjo povprečno vrednost pa so prejeli dejavniki »vojaške grožnje s strani drugih držav« ($\bar{x}_{2007, 2009} = 1,68$), »terorizem« ($\bar{x}_{2009} = 1,79$), »skrajni nacionalizem« ($\bar{x}_{2007} = 2,07$) in »konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije« ($\bar{x}_{2001} = 2,09$). Poleg tega lahko opazimo, da so respondenti leta 1999 kar enajstim dejavnikom dodelili povprečno vrednost preko 3 in jih tako prepoznali kot dejavnike, ki (resno) ogrožajo slovensko nacionalno varnost. V tem smislu se mu je še najbolj približalo leto 2009 z osmimi dejavniki, ki so presegli povprečno vrednost 3. Zanimivo, da sta bili z vidika prebivalcev Slovenije očitno še najbolj varni leti 1994 in 2007, saj so z oceno 3 in več identificirali zgolj štiri (izmed štirinajstih) oziroma pet dejavnikov.

Opaziti je še en trend. Medtem, ko imajo najbolj problematični dejavniki iz leta 1999 »kriminaliteta«, »mamila, narkotiki« in »uničevanje okolja« vseskozi trend upadanja, čeprav leta 2009 še vedno presegajo povprečno vrednost 3, pa so v vzponu societalni dejavniki »brezposelnost«, »revščina« in »razprodaja družbenega premoženja«, ki so poleg »prometnih nesreč« ocenjeni z najvišjimi povprečnimi vrednostmi v letu 2009 in torej kot tisti dejavniki, ki najbolj ogrožajo varnost RS. Če izpustimo zaznavo prometnih nesreč, ki je vedno tradicionalno visoka (četudi se število prometnih nesreč s smrtnim izidom zmanjšuje), so prebivalci leta 2009

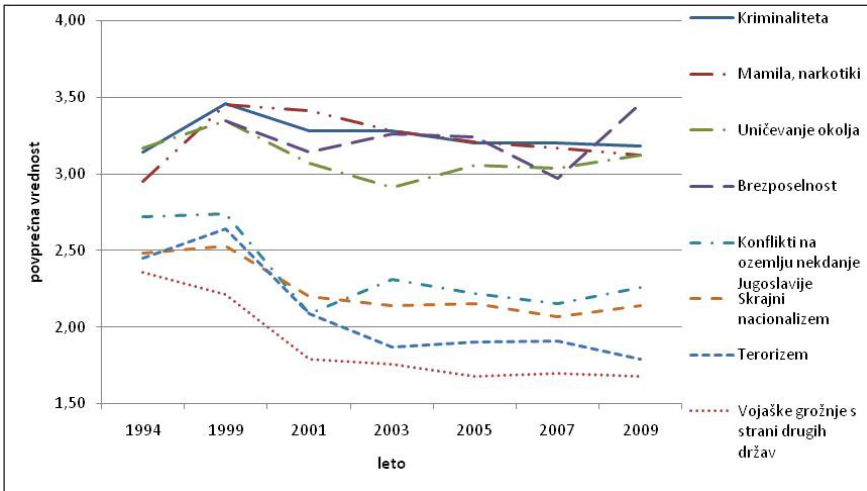
že na svoji koži občutili posledice velike gospodarske in finančne krize, ki se je odrazila v večji brezposelnosti in posledično v revščini. Občutek, da gre v Sloveniji za razprodajo družbenega premoženja, so verjetno ponovno obudili medijsko razvpiti primeri slovenskih tajkunskih zgodb in policijski postopki s tem v zvezi (npr. afera »Čista lopata« leta 2008). Kakorkoli že, že desetletje pred tem pereči problemi, so leta 2009 v očeh anketirancev postali še večji in bolj ogrožajoči (Graf 2).

Tabela 1:
Dejavniki
ogrožanja
varnosti
Slovenije
(N = 1000)

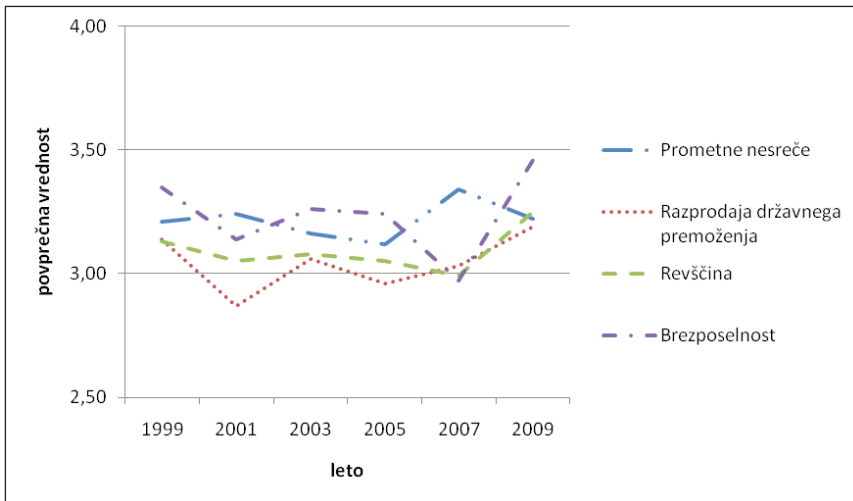
Grožnje/leto	1994*	1999*	2001*	2003*	2005*	2007*	2009**
Prometne nesreče	-	3,21	3,24	3,16	3,12	3,34	3,22
Kriminaliteta	3,14	3,46	3,28	3,28	3,20	3,20	3,18
Mamila, narkotiki	2,95	3,45	3,41	3,28	3,21	3,17	3,12
Uničevanje okolja	3,17	3,35	3,07	2,91	3,06	3,04	3,12
Razprodaja državnega premoženja	3,01	3,14	2,87	3,06	2,96	3,03	3,19
Revščina	-	3,13	3,05	3,08	3,05	2,99	3,25
Zmanjševanje števila rojstev	2,25	3,29	3,00	3,09	3,14	2,98	2,60
Brezposelnost	-	3,35	3,14	3,26	3,24	2,97	3,46
Naravne in tehnološke nesreče	2,80/ 2,76	3,19	2,76	2,62	2,73	2,85	2,83
Samomori	-	3,08	2,88	2,82	2,72	2,74	2,74
Ekonomski problemi	3,08	3,22	2,99	2,92	2,85	2,69	3,14
Begunci, ilegalni priseljenci	2,68	2,98	2,74	2,59	2,49	2,52	2,47
Notranjepolitična nestabilnost	2,89	2,94	2,53	2,59	2,45	2,51	2,61
Zaostajanje na področju znanosti in tehnologije	2,66	2,83	2,33	2,47	2,55	2,41	2,67
Nalezljive bolezni, AIDS idr.	-	2,77	2,43	2,21	2,28	2,22	2,23
Konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije	2,72	2,74	2,09	2,31	2,22	2,15	2,26
Skrajni nacionalizem	2,48	2,53	2,20	2,14	2,15	2,07	2,14
Terorizem	2,45	2,64	2,09	1,87	1,90	1,91	1,79
Vojaške grožnje s strani drugih držav	2,36	2,21	1,79	1,76	1,68	1,70	1,68

Opomba: V tabeli so prikazane povprečne vrednosti (\bar{x}) na lestvici od 1 do 4, kjer 1 pomeni "sploh ne ogroža", 4 pa pomeni "zelo ogroža". Leta 1994 nekateri dejavniki ogrožanja varnosti še niso bili vključeni v anketni vprašalnik, zato povprečne vrednosti niso prikazane.

* Vir: Malešič in Vegič (2009: 105); ** Vir: Malešič, Malnar, Toš et al. (2010)

Graf 1: Najvišje in najnižje ocenjeni dejavniki ogrožanja varnosti med leti od 1994 do 2009

Graf 2: Dejavniki ogrožanja v vzponu med leti 1999 in 2009

3 VIRI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI DANES

Slabo desetletje po sprejetju drugega strateškega dokumenta je Državni zbor RS sprejel novo Resolucijo o strategiji nacionalne varnosti (ReSNV-1, 2010). V vmesnem času se je na varnostnem področju zgodilo marsikaj – teroristični napadi 11. septembra 2001 v ZDA, na Baliu (2002), v Moskvi (2002), Madridu (2004), Beslanu (2004) in Londonu (2005), »vojna proti terorizmu«, pod vodstvom ZDA, ki je prinesla invaziji na Afganistan (2001) in Irak (2003), velike naravne in druge nesreče pri nas in po svetu (npr. katastrofalne vodne ujme v RS 2005, 2007 in 2010,

epidemije ptičje gripe in SARS-a po celem svetu, cunami v Indijskem oceanu leta 2004, potres in izbruh kolere na Haitiju leta 2010), začetek globalne gospodarske in finančne krize (2008) ter vstop Slovenije v EU in NATO (2004). To so dejavniki, ki so vplivali tudi na vsebino nove resolucije, ki v primerjavi s prejšnjimi dokumenti precej drugače opredeljuje glavne vire ogrožanja. Glede na njihovo poreklo loči globalne, nadnacionalne in nacionalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti.

Med globalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti spadajo podnebne spremembe, globalna finančna, gospodarska in socialna tveganja ter krizna žarišča. Za globalne vire je značilno globalno poreklo in univerzalno-lokalne posledice njihovega delovanja, pri čemer zaradi svojega multiplikatorskega značaja vplivajo na nastanek drugih varnostnih groženj in tveganj ter hkrati povečujejo njihove učinke in posledice (ReSNV-1, 2010).

Nadnacionalni viri ogrožanja in tveganja obsegajo morebitne vojaške grožnje, organizirano kriminaliteto, terorizem, nedovoljene dejavnosti na področju konvencionalnega orožja, orožij za množično uničevanje in jedrske tehnologije, kibernetске grožnje in zlorabo informacijskih tehnologij in sistemov ter dejavnost tujih obveščevalnih služb. Za njih je značilno transnacionalno poreklo in čezmejne razsežnosti (ReSNV-1, 2010).

Nacionalni viri ogrožanja in tveganja so po izvoru povezani z dogajanjem in pojavi v ožjem življenjskem okolju družbe, mednje pa sodijo predvsem ogrožanje javne varnosti, naravne in druge nesreče, omejenost naravnih virov ter degradacija življenjskega okolja, zdravstveno-epidemiološke grožnje ter določeni dejavniki negotovosti. Kot pove že ime, so ti viri po izvoru povezani z dogajanjem in pojavi v nacionalnem okolju, čeprav naravne in druge nesreče in zdravstveno-epidemiološke grožnje prav tako ne priznavajo državnih meja (ReSNV-1, 2010).

Vse našteje vire ogrožanja bomo natančneje pojasnili v nadaljevanju, ko bomo predstavili, kako jih zaznavajo oziroma katerim pripisujejo večji pomen prebivalci Slovenje, ki so bili vključeni v našo raziskavo. Do danes namreč ni bilo narejene raziskave, ki bi preverila, kako deklarativne vire ogrožanja iz ReSNV-1 (2010) ocenjujejo prebivalci.

3.1 Zaznava novih deklarativnih virov ogrožanja pri prebivalcih RS – rezultati raziskave

3.1.1 Opis metode in vzorca

Vzorčni okvir predstavljajo prebivalci RS stari 18 ali več let. Vzorec je stratificiran, sistematični in slučajni. Stratumi so definirani z območjem policijskih uprav (PU) (8 enot) in s tipom občine znotraj PU (eno majhno, eno srednjo in eno veliko), kar pomeni, da so v vzorec vključeni prebivalci 24 slovenskih občin. V vsakem stratumu smo vzorčili neodvisno. Usposobljeni anketarji so med prebivalce v izbranih občinah razdelili 1200 vprašalnikov. Anketirane smo izbirali naključno, in sicer po ključu, ki zagotavlja reprezentativnost glede na velikost občine po številu prebivalcev, spolu in starosti. Vsak anketar je skladno z vzorčno tabelo v svojem

okolišu izbral dogovorjeno število oseb, s katerimi je vzpostavil osebni stik, pojasnil namen raziskave in anketni vprašalnik pustil pri anketirancu. Izpolnjen vprašalnik je prevzel ob dogovorjenem času (najpogosteje isti ali naslednji dan).

V analizo je bilo vključenih 961 popolno izpolnjenih anketnih vprašalnikov, vrnjenih in analiziranih je torej 80,1 % vprašalnikov. Demografska struktura vzorca je naslednja: glede na spol: 45,3 % moških, 54,7 % žensk; po starostnih skupinah: (a) 20 let in mlajši: 10,6 %, (b) 21-30 let: 28,3 %; (c) 31-40 let: 15,3 %; (d) 41-50 let: 18,6 %; (e) 51-60 let: 13,7 %; (f) 61-70 let: 8,3 %; (g) 71-80 let: 4,6 %; (h) 81 let in starejši: 0,6 %; glede na velikost občine: mala občina 17,2 %, srednje velika občina 29,9 % in velika občina 52,9 %.

Osnova za oblikovanje izbora spremenljivk, vključenih v raziskavo o stališčih do deklarativnih virov ogrožanja, je trenutno veljavni strateški dokument o nacionalni varnosti (ReSNV-1, 2010). Vprašanje se je glasilo: »Koliko po Vašem mnenju Slovenijo in slovensko družbo konkretno ogrožajo naslednji dejavniki? Ocenite na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni, da naveden dejavnik sploh ne ogroža, 5 pa, da dejavnik zelo močno ogroža Slovenijo.«

Raziskava temelji na kvantitativni metodologiji. Podatke smo obdelali s programskim orodjem SPSS 19.0. V prvem koraku smo uporabili faktorsko analizo⁹ z namenom zmanjšanja števila spremenljivk. Anketirane smo namreč prosili, da ocenijo 88 pojavov ogrožanja in tveganja varnosti, ki imajo svoj izvor na nacionalni, nadnacionalni in globalni ravni. S faktorsko analizo smo poskušali ugotoviti strukturo spremenljivk. Vzorec za faktorsko analizo je dovolj velik, saj je zajetih 961 enot. Za vsak blok spremenljivk smo preverili normalno porazdelitev – asimetričnost in sploščenost ter ugotavljali morebitno multikolinearnost, da bi lahko izločili neprimerne spremenljivke za faktorsko analizo. Odvisnost med spremenljivkami smo ugotavljali s korelacijsko matriko, saj če je povezanost med spremenljivkami šibka, faktorska analiza ni smiselna. Za preverjanje veljavnosti smo torej naredili Barlettov test sferičnosti in preverili Kaiser-Meyer-Olkinove mere ustreznosti vzorca za faktorsko analizo (KMO), katere vrednost presegajo vrednost 0,5, kar kaže, da so podatki ustrezni za posamezne faktorske analize. Zanesljivost spremenljivk smo potrdili z visoko vrednostjo Cronbach Alpha koeficienta, saj je vrednost koeficientov alfa povsod višja od 0,80. Pri vsaki tabeli je poleg faktorske uteži (FL) zapisana še deskriptivna statistika faktorja in spremenljivk v faktorju (aritmetična sredina (\bar{x}) in standardni odklon (σ) ter vrednost KMO in Cronbach Alpha koeficient (α)). V nadaljevanju smo preverjali tudi, ali prihaja do statistično pomembnih razlik v stališčih do posameznih pojavov virov ogrožanja glede na velikost občine. Torej smo na številskih spremenljivkah za ugotavljanje možnih statističnih razlik med skupinama uporabili diskriminantno analizo. Statistične značilnosti smo preverjali s 5 % tveganjem ($p = 0,05$).

⁹ Pri izračunu faktorskih uteži oziroma pri iskanju koeficientov korelacije smo uporabili metodo glavnih komponent ter varimax pravokotno rotacijo.

3.1.2 Rezultati

Pri analizi virov ogrožanja in tveganja, ki smo jih identificirali v četrtem poglavju ReSNV-1 (2010), smo sledili metodologiji tega strateškega dokumenta, ki vire razdeli na tri sklope, in sicer na:

- globalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti RS,
- nadnacionalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti RS ter
- nacionalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti RS.

Iz Tabele 2 je razvidno, da so najbolj ogrožajoči dejavniki tisti, ki imajo izvor v nacionalnem okolju, med njimi gre posebej izpostaviti »dejavnike negotovosti« in »ogrožanje javne varnosti«. »Globalna finančna in gospodarska tveganja«, ki imajo globalno poreklo, so prav tako ocenjena kot bolj ogrožajoč dejavnik nacionalne varnosti RS, medtem ko nadnacionalni viri ogrožanja (npr. terorizem ali vojaške grožnje) po mnenju prebivalcev ne predstavljajo pomembnejše grožnje. Če te ugotovitve primerjamo z raziskavami izvedenimi med leti 1994 in 2009, lahko razberemo, da so kot najbolj ogrožajoči izpostavljeni po vsebini zelo podobni dejavniki, primat pa imajo societalne grožnje, ne glede na to, ali izvirajo iz nacionalnega ali globalnega okolja.

Tabela 2:
Viri ogrožanja
in tveganja
nacionalne
varnosti

		\bar{x}	σ
Globalni	Podnebne spremembe	2,88	0,80
	Globalna finančna in gospodarska tveganja	3,79	0,76
	Krizna žarišča	2,99	0,85
Nadnacionalni	Terorizem	2,74	0,98
	Nedovoljene dejavnosti na področju orožja	2,64	0,95
	Organizirana kriminaliteta	3,23	0,86
	Delovanje tujih obveščevalnih služb	2,89	0,91
	Vojaške grožnje	2,61	0,97
Nacionalni	Ogrožanje javne varnosti	3,51	0,72
	Naravne nesreče	3,12	0,89
	Antropogene nesreče	3,09	0,85
	Uničevanje okolja	3,13	0,81
	Zdravstveno epidemiološke grožnje	2,48	0,96
	Dejavniki negotovosti	3,64	0,75

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

V nadaljevanju predstavljamo podrobnejšo analizo zaznave virov ogrožanja in tveganja nacionalni varnosti, iz katere izhaja tudi zgornja tabela. Znotraj posameznega sklopa smo analizirali različne pojave virov ogrožanja in tveganja, ki izhajajo iz določene ravni (globalne, nadnacionalne in nacionalne).

3.1.2.1 Globalni viri ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti

Faktorska analiza znotraj prvega bloka spremenljivk (globalni viri ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti RS) nam je pokazala tri faktorje, ki pa se prav tako skladajo s sklopi globalnih virov ogrožanja po ReSNV-1 (2010), in sicer: (a) podnebne spremembe, (b) globalna finančna in gospodarska tveganja ter (c) krizna žarišča.

Podnebne spremembe

Dvig temperature zraka in gladine morja, spremenjeni padavinski vzorci in intenzivnejši izredni vremenski dogodki bodo zaostriili pomanjkanje življenjskih virov (hrane in vode) ter povečali pogostost in intenzivnost naravnih nesreč (poplave, suše, vodne ujme ipd.). Neposredne posledice teh sprememb se bodo odražale v veliki gospodarski in materialni škodi, posredne pa v obliki političnih, gospodarskih in energetskih kriz ter migracijskih, socialnih, zdravstveno-epidemioloških in drugih groženj ter tveganj, vključno z možnostjo nastanka novih in zaostrovanja obstoječih konfliktov (ReSNV-1, 2010).

	FL	\bar{x}	σ
Podnebne spremembe		2,88	0,80
Ime spremenljivke			
gospodarska in materialna škoda zaradi podnebnih sprememb	0,82	3,09	0,99
nastanek novih in zaostrovanje obstoječih konfliktov zaradi podnebnih sprememb	0,81	2,76	0,98
politične, gospodarske in energetske krize zaradi podnebnih sprememb	0,80	2,98	0,99
migracijske, socialne, zdravstveno-epidemiološke in druge grožnje ter tveganja zaradi podnebnih sprememb	0,79	2,81	1,00
večja pogostnost in intenzivnost naravnih nesreč zaradi podnebnih sprememb	0,79	3,08	1,00
pomanjkanje življenjskih virov (vode, hrane) zaradi podnebnih sprememb	0,75	2,55	1,11

Tabela 3:
Podnebne
spremembe

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,84; $\alpha = 0,88$

Sicer so podnebne spremembe zaznane kot manj ogrožajoč dejavnik, kljub temu pa je stališče anketiranih, da se učinek podnebnih sprememb najbolj odraža v obliki »gospodarske in materialne škode« (3,09; $\sigma = 0,99$) ter »večje pogostnosti in intenzivnosti naravnih nesreč« (3,08; $\sigma = 1,00$). Kajfež-Bogatajeva (2006) napoveduje, da se bodo podnebne spremembe nedvomno nadaljevale in negativno vplivale zlasti na svetovno prehransko varnost, dostop do pitne vode in energije, ter da bodo sprožale politične, ekonomske, energetske, migracijske, socialne in zdravstveno-epidemiološke krize, v skrajnem primeru celo vojaške posege.

Globalna finančna in gospodarska tveganja

Globalna finančna in gospodarska tveganja, ki imajo med drugim za posledico zmanjšanje stopnje zaposlenosti prebivalstva, lahko prerastejo v obsežnejšo ali celo splošno socialno krizo. V razmerah dalj časa trajajoče globalne finančne in gospodarske krize lahko izvajanje gospodarskih, socialnih in drugih reform v RS in mednarodnem okolju spodbudi družbene napetosti in konflikte, kar lahko dodatno oslabi nacionalno varnost RS. Tovrstna tveganja lahko nevarno ogrozijo slovenske gospodarske interese v tujini in povečajo nevarnost prihoda tujega kapitala sumljivega izvora v državo. Posredno lahko tovrstna tveganja izzovejo tudi druge grožnje ter dodatno zmanjšujejo blaginjo in nacionalno varnost RS (ReSNV-1, 2010).

Tabela 4:
Globalna
finančna in
gospodarska
tveganja

	FL	\bar{x}	σ
Globalna finančna in gospodarska tveganja		3,79	0,76
Ime spremenljivke			
obsežnejša ali celo splošna socialna kriza zaradi globalnih finančnih in gospodarskih tveganj	0,87	3,96	0,95
zmanjševanje blaginje RS	0,85	3,91	0,95
družbene napetosti in konflikti zaradi globalnih finančnih in gospodarskih tveganj	0,83	3,77	0,92
ogroženost slovenskih gospodarskih interesov v tujini zaradi globalnih finančnih in gospodarskih tveganj	0,80	3,64	0,93
zmanjšana stopnja zaposlenosti prebivalstva zaradi globalnih finančnih in gospodarskih tveganj	0,78	3,98	0,97
prihod tujega kapitala sumljivega ali drugače spornega izvora v državo	0,60	3,45	1,05

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,87; α = 0,88

Stališče anketiranih je, da se učinek globalnih finančnih in gospodarskih tveganj ($\bar{x} = 3,79$; $\sigma = 0,76$) najbolj odraža v obliki »zmanjšane stopnje zaposlenosti prebivalstva« ($\bar{x} = 3,98$; $\sigma = 0,97$) ter »obsežnejše ali celo splošne socialne krize« ($\bar{x} = 3,96$; $\sigma = 0,95$).

Krizna žarišča

Krizna žarišča z oboroženimi spopadi in spopadi nizke intenzitete ogrožajo varnost in so tveganje za stabilnost širše mednarodne skupnosti. Mednarodna skupnost se sooča s pojavom nestabilnih in propadlih držav, nevarnostjo porasta organizirane kriminalitete ter grobimi kršitvami človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Vse to neposredno vpliva na migracijske tokove ter nastajanje zatočišč za delovanje terorističnih skupin. RS se kot članica evroatlantskih integracij in drugih mednarodnih organizacij sooča z geografsko bolj oddaljenimi regionalnimi kriznimi žarišči. Razširitev oboroženih spopadov s teh kriznih žarišč na RS je malo

verjetna, večja pa je verjetnost vpliva teh spopadov na območje Jugovzhodne Evrope. Največji vpliv na nacionalno varnost RS ima nedokončana pokonfliktna obnova Zahodnega Balkana, ki se kaže predvsem v večji verjetnosti nastanka nevojaških virov ogrožanja (organizirana kriminaliteta, korupcija, ilegalne migracije, trgovina z ljudmi, orožjem in drogami, terorizem). Nerazrešena etnična in verska vprašanja v regiji ostajajo potencialno tveganje za nacionalno varnost RS. Sodelovanje RS v mednarodnih operacijah in misijah na posameznih kriznih žariščih lahko pomeni tudi tveganje v smislu izpostavljenosti ozemlja naše države terorizmu in drugim oblikam nevojaških groženj oziroma, da postanejo slovenski predstavniki, kot del mednarodnih sil na kriznem žarišču, tarča napada pripadnikov sprtih strani in organizirane kriminalitete (ReSNV-1, 2010).

	FL	\bar{x}	σ
Krizna žarišča		2,99	0,85
Ime spremenljivke			
številčnejše migracije zaradi vojn in spopadov	0,84	2,95	1,09
nastajanje zatočišč za delovanje terorističnih skupin	0,84	2,72	1,18
porast organizirane kriminalitete zaradi vojn (tihotapljenje orožja, organov ipd.)	0,81	3,38	1,06
grobe kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin v konfliktih na kriznih območjih	0,78	3,29	1,09
možnost terorističnega napada zaradi delovanja RS v mednarodnih operacijah in misijah	0,78	2,52	1,10
dogajanje na Zahodnem Balkanu (BiH, Kosovo ipd.)	0,72	2,77	1,00
nestabilne in propadle države (Libija, Grčija)	0,68	3,34	1,12

Tabela 5:
Krizna žarišča

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža
KMO = 0,88; $\alpha = 0,89$

Po mnenju anketiranih se bo učinek kriznih žarišč najbolj odražal v »porastu organizirane kriminalitete« ($\bar{x} = 3,38$; $\sigma = 1,06$) ter v obliki »nestabilnih in propadlih držav« ($\bar{x} = 3,34$; $\sigma = 1,12$). Trgovina z ljudmi in organi, trgovina z orožjem ter s prepovedanimi drogami je zaznamovala tudi konflikte na območju nekdanje Jugoslavije v prvi polovici 90-ih let 20. stoletja, še večji zagon pa je organizirana kriminaliteta v povezavi s korupcijo dobila v pokonfliktnem obdobju (Anastasijević, 2006; Stojarová, 2007).

3.1.2.2 Nadnacionalni viri ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti

Faktorska analiza znotraj drugega bloka spremenljivk (nadmacionalni viri ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti RS) nam je pokazala 4 faktorje, ki se delno skladajo s sklopi virov ogrožanja po ReSNV-1 (2010). Skladno z deklarativnim dokumentom smo ločili terorizem in nedovoljene dejavnosti z orožjem (konvencionalno, orožje

za množično uničevanje, jedrska tehnologija), ki ju je faktorska analiza pokazala kot enotni faktor in tako dobili naslednjih pet sklopov ogrožanj, ki imajo izvor na nadnacionalni ravni: (a) terorizem, (b) nedovoljene dejavnosti na področju orožja, (c) organizirana kriminaliteta, (d) delovanje tujih obveščevalnih služb ter (e) vojaške grožnje.

Terorizem

Trenutno je terorizem ena največjih varnostnih groženj in tveganj po svetu. Terorizem se povezuje z drugimi varnostnimi grožnjami, zlasti z organizirano kriminaliteto, nedovoljenimi dejavnostmi na področju orožij za množično uničevanje in jedrske tehnologije, nezakonitimi migracijami ter trgovino z ljudmi, orožjem in prepovedanimi drogami. Cilji terorističnih groženj in napadov so zlasti kritična infrastruktura, civilno prebivalstvo, državni predstavniki in ustanove, diplomatsko-konzularna predstavništva ter pripadniki mednarodnih sil na mednarodnih operacijah in misijah. Ogroženost RS zaradi delovanja terorističnih organizacij in skupin je danes sorazmerno nizka, v prihodnje pa bo močno odvisna od političnega, gospodarskega in varnostnega delovanja naše države v mednarodnem okolju (ReSNV-1, 2010).

Tabela 6:
Terorizem

	FL	\bar{x}	σ
Terorizem		2,74	0,98
Ime spremenljivke			
terorizem povezan s trgovino z orožjem	0,91	2,77	1,10
terorizem povezan z nezakonitimi migracijami ter trgovino z ljudmi	0,89	2,75	1,10
terorizem povezan z organizirano kriminaliteto	0,88	2,76	1,14
terorizem	0,87	2,54	1,13
terorizem povezan z orožji za množično uničevanje in jedrsko tehnologijo	0,86	2,43	1,20
terorizem povezan s trgovino s prepovedanimi drogami	0,77	3,22	1,12

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,88; α = 0,93

Terorizem kot vir ogrožanja na nadnacionalni ravni je zaznan kot manj ogrožajoč dejavnik. Med navedenimi možnimi pojavnimi oblikami ogrožanja povezanimi s terorizmom po mnenju anketiranih najbolj izstopa le spremenljivka »terorizem povezan s trgovino s prepovedanimi drogami« ($\bar{x} = 3,22$; $\sigma = 1,12$).

Širjenje konvencionalnega orožja, orožij za množično uničevanje in jedrske tehnologije

Širjenje osebne in lahkega konvencionalnega orožja, streliva, industrijskih in vojaških razstreliv, drugih nevarnih substanc in materialov, ki je lahko predmet ilegalne mednarodne trgovine predvsem z območja razpadlih držav ter kriznih žarišč, je zaradi nevarnosti uporabe teh sredstev za klasična kriminalna dejanja

ter za delovanje terorističnih ali organiziranih kriminalnih skupin, pomembna potencialna grožnja mednarodni in nacionalni varnosti RS. Še večja potencialna varnostna grožnja je širjenje materialov, blaga z dvojno rabo, drugih sredstev, industrijskih naprav in znanj, potrebnih za proizvodnjo jedrskega in drugih orožij za množično uničevanje, vključno z raketnim balističnim orožjem. Zaskrbljujoče je tudi, da nekatere države pri razvoju in uporabi jedrske tehnologije v civilne namene, ne sprejemajo norm, sprejetih v okviru mednarodnega (jedrsko) neširitvenega režima ali te norme zavestno kršijo (ReSNV-1, 2010).

	FL	\bar{x}	σ
Nedovoljene dejavnosti na področju orožja		2,64	0,95
Ime spremenljivke			
širjenje industrijskih naprav in znanj, potrebnih za proizvodnjo jedrskega in drugih orožij za množično uničevanje	0,90	2,48	1,14
širjenje raketnega balističnega orožja	0,88	2,33	1,15
širjenje streliva, industrijskih in vojaških razstreliv	0,88	2,72	1,08
nesprejemanje ali kršenje norm (jedrsko) neširitvenega režima	0,85	2,50	1,16
širjenje nevarnih substanc in materialov ter blaga z dvojno rabo	0,83	2,88	1,06
širjenje konvencionalnega orožja, zlasti osebnega in lahkega	0,81	2,90	1,04

Tabela 7:
Nedovoljene dejavnosti na področju orožja

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,87; $\alpha = 0,93$

Kljub relativno nizki oceni ogroženosti zaradi nedovoljene dejavnosti na področju orožja po mnenju anketiranih najbolj izstopata »širjenje nevarnih substanc in materialov ter blaga z dvojno rabo« (2,88; $\sigma = 1,06$) in »širjenje konvencionalnega orožja, zlasti osebnega in lahkega« (2,90; $\sigma = 1,04$).

Organizirana kriminaliteta

Organizirana kriminaliteta je tesno povezana z državami z nedelujočimi ali šibkimi ustanovami. Njena glavna tarča so razvite države. Posebej pomembne čezmejne grožnje so tihotapstvo prepovedanih drog, trgovina z ljudmi, nezakonite migracije, ilegalna trgovina z orožjem in visoko trošarinskim blagom, korupcija, pranje in ponarejanje denarja ter ponarejanje listin in blagovnih znamk. Dodatno težavo predstavljajo povezave med organizirano kriminaliteto in terorizmom ter vstopanje organizirane kriminalitete v nedovoljene dejavnosti na področju trgovanja z orožjem, blagom in tehnologijami z dvojno rabo ter strateškimi materiali. Organizirana kriminaliteta pomeni kompleksno in dolgoročno grožnjo varnosti RS, čeprav je mogoče pričakovati, da bo naša država tudi v prihodnje predvsem tranzitno-logistična in v manjši meri ciljna država, ko gre za delovanje mednarodnih kriminalnih združb, zlasti vzdolž tako imenovane balkanske poti (ReSNV-1, 2010).

Tabela 8:
Organizirana
kriminaliteta

	FL	\bar{x}	σ
Organizirana kriminaliteta			
Ime spremenljivke		3,23	0,86
ilegalna trgovina z orožjem	0,85	3,08	1,08
tihotapstvo prepovedanih drog	0,83	3,50	1,08
trgovina z ljudmi	0,83	3,25	1,13
ilegalna trgovina z visoko trošarinskim blagom (cigareti, naftni derivati)	0,82	3,01	1,10
nezakonite migracije	0,81	3,08	1,07
ponarejanje blagovnih znamk	0,70	3,06	1,12
pranje denarja	0,66	3,62	1,08

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,89; α = 0,90

Po mnenju anketiranih sodi med bolj ogrožajoče dejavnosti organizirane kriminalitete »pranje denarja« (\bar{x} = 3,66; σ = 1,08), »tihotapstvo prepovedanih drog« (\bar{x} = 3,50; σ = 1,08) in »trgovina z ljudmi« (\bar{x} = 3,25; σ = 1,13). Organizirana kriminaliteta je tudi tisti faktor, ki po mnenju anketiranih na nadnacionalni ravni najbolj ogroža nacionalno varnost RS (\bar{x} = 3,23; σ = 0,86).

Delovanje tujih obveščevalnih služb

Delovanje tujih obveščevalnih služb na območju in v zvezi z RS se kaže v pridobivanju podatkov o političnem, gospodarskem in varnostnem dogajanju v naši državi ter o njenih aktivnostih in pobudah v mednarodni skupnosti, še posebej z aktivnejšo vlogo RS v mednarodnih organizacijah (npr. v EU in Natu). Izstopa interes za pridobitev vseh vrst tajnih podatkov ter zanimanje za slovenske diplomatske in gospodarske aktivnosti v mednarodnem okolju. Tovrstni trendi se bodo nadaljevali ali celo okrepli. Pričakovati je agresivno delovanje tujih obveščevalnih služb proti predstavnikom RS v tujini (zlasti udeležencem v mednarodnih operacijah in misijah ter diplomatom in poslovnežem v tujini). Možno je tudi novačenje naših državljanov za organizirano obveščevalno delo proti RS ali partnerskim oziroma zavezniškim državam (ReSNV-1, 2010).

Tabela 9:
Delovanje tujih
obveščevalnih
služb

	FL	\bar{x}	σ
Delovanje tujih obveščevalnih služb			
Ime spremenljivke		2,89	0,91
pridobivanje podatkov o političnem dogajanju v naši državi	0,92	2,92	1,04
pridobivanje podatkov o varnostnem dogajanju v naši državi	0,92	2,92	0,99
pridobivanje podatkov o gospodarskem dogajanju v naši državi	0,91	2,98	1,01
pridobivanje podatkov o aktivnostih in pobudah naše države v mednarodni skupnosti	0,90	2,76	0,97

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,82; α = 0,93

Obveščevalne službe so vedno zavite v tančico skrivnosti in tako bolj mistične iz perspektive državljanov, vendar je ocena prebivalcev, da tovrstna dejavnost ni pomembno ogrožajoč dejavnik nacionalni varnosti.

Vojaške grožnje

Vojaške grožnje se bodo v prihodnje odražale predvsem v obliki lokalnih in regionalnih nestabilnosti, ki pa lahko hitro presežejo svoj okvir. Kot posledica vojn, oboroženih spopadov in spopadov nizke intenzivnosti na kriznih žariščih, bo naraščala verjetnost groženj asimetrične narave. Bojišče prihodnosti bo poleg kopnega, morja in zraka obsegalo tudi kibernetiko okolje in vesolje. V prihodnosti se nasprotniki ne bodo pojavljali samo v obliki držav, temveč tudi v različnih nedržavnih ali nadnacionalnih oblikah. Pomembna bo postala nova oblika vojaškega ogrožanja varnosti, hibridno bojevanje, ki poleg konvencionalnih vključuje tudi uporabo terorističnih, kriminalnih in drugih oblik delovanja, informacijske tehnologije ter različnih gospodarskih in drugih sredstev. RS kratkoročno in srednjeročno neposredno vojaško ni ogrožena, toda v bistveno spremenjenih mednarodnih ali regionalnih političnovarnostnih okoliščinah lahko postane izpostavljena tudi vojaškim grožnjam. Nestabilne političnovarnostne razmere in občasni izbruhi spopadov nizke intenzivnosti v vzhodnem in jugovzhodnem delu Evrope, opozarjajo na latentno prisotnost vojaških groženj tudi v evroatlantskem prostoru in posledično vplivajo na varnostne razmere v tem prostoru. Vojaškim grožnjam so lahko izpostavljeni tudi pripadniki slovenskih kontingentov pri opravljanju svojih nalog v mednarodnih operacijah in misijah v tujini, zlasti v povezavi z uporabo elementov hibridnega bojevanja (ReSNV-1, 2010).

	FL	\bar{x}	σ
Vojaške grožnje		2,61	0,97
Ime spremenljivke			
oboroženi spopadi	0,92	2,56	1,17
spopadi nizke intenzivnosti	0,89	2,48	1,05
vojne	0,86	2,64	1,20
nestabilne političnovarnostne razmere v vzhodnem in jugovzhodnem delu Evrope	0,80	2,77	1,03

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,80; α = 0,89

Tabela 10:
Vojaške grožnje

Vojaške grožnje ($\bar{x} = 2,61$; $\sigma = 0,97$) so zaznane kot manj ogrožajoči dejavnik ogrožanja nadnacionalne varnosti RS. To je tudi trend, ki je razviden iz preteklih raziskav virov ogrožanja.

3.1.2.3 Nacionalni viri ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti

S faktorsko analizo smo znotraj tretjega bloka spremenljivk (viri ogrožanja nacionalnega porekla) identificirali 6 faktorjev, ki se v večji meri skladajo s sklopi virov ogrožanja po ReSNV-1. Prebivalci RS dejavnike negotovosti ocenjujejo kot najbolj ogrožajoče izmed vseh dejavnikov, ki imajo bodisi svoj izvor na globalni, nadnacionalni ali nacionalni ravni.

Ogrožanje javne varnosti

V zapletenih razmerah finančne, gospodarske in socialne krize se lahko ogrožanje javne varnosti pojavlja v obliki povečanega obsega napadov na življenje in premoženje ljudi, gospodarske kriminalitete, korupcije, finančnih prevar, ponarejanje listin, denarja in blaga, kibernetске in okoljske kriminalitete ter množičnih kršitev javnega reda in miru. Ti pojavi lahko med prebivalstvom okrepijo nezadovoljstvo z delovanjem ali nezaupanje v učinkovitost delovanja institucij nacionalnega varnostnega sistema in države nasploh. Revščina in drugi socialni problemi, posledice podnebnih sprememb, naravnih in drugih nesreč ter nezakonite migracije, so pojavi, ki lahko dodatno vplivajo na nove pojavnne oblike in intenziteto kriminalitete. V prihodnje je tudi v RS mogoče pričakovati več kršitev javnega reda in miru, vključno s hujšimi kršitvami, ki lahko posledično prerastejo v kazniva dejanja. Določeno nevarnost predstavljajo tudi različna ekstremistična gibanja in organizacije, saj lahko njihovo izražanje mnenj in stališč preraste v zanikanje ali kršenje temeljnih človekovih pravic in svoboščin, nenadzorovano nasilje in s tem ogrožanje človekovega dostojanstva, varnosti in življenja (ReSNV-1, 2010).

Tabela 11:
Ogrožanje
javne varnosti

	FL	\bar{x}	σ
Ogrožanje javne varnosti		3,51	0,72
Ime spremenljivke			
ponarejanje listin	0,77	3,84	0,99
ponarejanje denarja	0,76	3,33	1,14
okoljska kriminaliteta	0,74	3,26	1,02
kibernetška kriminaliteta	0,73	3,14	1,05
finančne prevare	0,72	4,20	0,89
napadi na premoženje ljudi	0,71	3,32	1,04
gospodarska kriminaliteta	0,70	3,90	0,98
korupcija	0,69	4,17	0,93
napadi na življenje ljudi	0,67	3,01	1,12
množične kršitve javnega reda in miru	0,58	3,01	1,07

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,86; α = 0,89

Po mnenju anketiranih so najbolj ogrožajoči dejavniki ogrožanja javne varnosti »finančne prevare« (\bar{x} = 4,20; σ = 0,89) in »korupcija« (\bar{x} = 4,17; σ = 0,93). Očitno je

pogosto poročanje medijev o aferah v finančnem sektorju in korupcijskih aferah pomembno prispevalo k takšnim ocenam.

Naravne in druge nesreče

Naravne in druge nesreče so stalnica ogrožanja prebivalcev, premoženja, kulturne dediščine, okolja in drugih dobrin RS. Najbolj ogrožajoče naravne nesreče so potresi, poplave, neurja, suše, veliki požari v naravnem okolju ter množični pojavi nalezljivih bolezni pri ljudeh, živalih in rastlinah. Na intenzivnost in pogostost naravnih nesreč vplivajo podnebne spremembe, prekomerno obremenjevanje okolja in raba naravnih virov ter neustrezni posegi v prostor. Med antropogenimi nesrečami RS ogrožajo predvsem cestnoprometne in industrijske nesreče, pa tudi nesreče kot posledica različnih oblik namernega ogrožanja. Najhujše posledice bi povzročile industrijske nesreče v obratih z nevarnimi snovmi oziroma tudi ob tovrstnih nesrečah v tujini (ReSNV-1, 2010).

	FL	\bar{x}	σ
Naravne nesreče		3,12	0,89
Ime spremenljivke			
neurja	0,87	3,35	0,99
poplave	0,86	3,28	1,03
suše	0,85	3,22	1,06
potresi	0,82	2,86	1,10
veliki požari v naravnem okolju	0,81	2,88	1,08

Tabela 12:
Naravne nesreče

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža
KMO = 0,84; $\alpha = 0,90$

Po mnenju anketiranih so med bolj ogrožajočimi naravnimi nesrečami »neurja« (3,35; $\sigma = 0,99$), »poplave« ($\bar{x} = 3,28$; $\sigma = 1,03$) in »suše« ($\bar{x} = 3,22$; $\sigma = 1,06$).

	FL	\bar{x}	σ
Antropogene nesreče		3,09	0,85
Ime spremenljivke			
nesreče z nevarnimi snovmi	0,88	2,87	1,06
industrijske nesreče v obratih z nevarnimi snovmi	0,88	2,88	1,10
industrijske nesreče	0,86	2,91	1,00
neustrezni posegi v okolje in prostor	0,80	3,27	1,01
cestnoprometne nesreče	0,65	3,50	0,99

Tabela 13:
Antropogene nesreče

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža
KMO = 0,81; $\alpha = 0,88$

Po mnenju anketiranih so med bolj ogrožajočimi pojavi, ki jih povzroči človek s svojim ravnanjem, tj. »cestnoprometne nesreče« ($\bar{x} = 3,50$; $\sigma = 0,99$) in »neustrezni posegi v okolje in prostor« ($\bar{x} = 3,27$; $\sigma = 1,01$).

Nepripravljena raba naravnih virov

Zaradi neprimerno rabe naravnih virov v preteklosti se kažejo resni negativni vplivi tako v naravi kot v človekovem bivalnem okolju. Za RS bo tudi v prihodnje pomembna predvsem stabilna in zadostna oskrba z energetskimi viri in strateškimi surovinami, ki bo lahko motena zaradi nestabilnosti na globalnem trgu energentov in strateških surovin ter nezanesljivih oskrbovalnih poti. Zaradi globalnega segrevanja ozračja in onesnaževanja okolja je možno, da se bo RS v prihodnosti soočila tudi s težavami pri oskrbi s kakovostno pitno vodo in z omejenimi naravnimi danostmi za pridelavo zdrave hrane. Tudi okolje je, navkljub splošnemu izboljšanju, na nekaterih območjih še vedno preveč onesnaženo. Največjo obremenitev za okolje bodo tudi v prihodnje povzročali industrija, energetika, kmetijstvo, promet, poselitev in turizem (ReSNV-1, 2010).

Tabela 14:
Uničevanje
okolja

	FL	\bar{x}	σ
Uničevanje okolja		3,13	0,81
Ime spremenljivke			
uničevanje okolja zaradi industrije	0,86	3,31	0,99
uničevanje okolja zaradi energetike	0,85	3,11	1,06
uničevanje okolja zaradi prometa	0,79	3,34	1,00
uničevanje okolja zaradi poselitve (obljudenosti)	0,76	2,88	1,08
prekomerna raba naravnih virov	0,74	3,25	1,07
prekomerno obremenjevanje okolja	0,73	3,31	1,06
uničevanje okolja zaradi kmetijstva	0,67	2,70	1,13

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,86; $\alpha = 0,89$

Po mnenju anketiranih je uničevanje okolja med bolj ogrožajočimi dejavniki, saj povprečna vrednost odgovorov na lestvici od 1 do 5 v večini presega vrednost 3, kar pomeni, da posamezni pojav ogroža nacionalno varnost RS.

Zdravstveno-epidemiološke grožnje

V razmerah vse večje globalizacije in povezanosti sveta lahko varnost in blaginjo prebivalcev RS ogrožajo tudi množični pojavi nalezljivih človeških, živalskih ali rastlinskih bolezni. Verjetnost pojava in širjenja nalezljivih bolezni dodatno povečujejo migracije prebivalstva, naravne in druge nesreče ter terorizem. Zaradi epidemij in pandemij nalezljivih bolezni je lahko ogroženo nemoteno delovanje ključnih funkcij države in družbe (ReSNV-1, 2010).

	FL	\bar{x}	σ
Zdravstveno-epidemiološke grožnje		2,48	0,96
Ime spremenljivke			
množični pojavi nalezljivih bolezni zaradi naravnih in drugih nesreč	0,90	2,43	1,09
množični pojavi nalezljivih bolezni pri ljudeh	0,88	2,64	1,10
množični pojavi nalezljivih bolezni zaradi migracij prebivalstva	0,87	2,46	1,10
množični pojavi nalezljivih bolezni zaradi terorizma	0,85	2,18	1,14
množični pojavi nalezljivih bolezni pri živalih in rastlinah	0,85	2,68	1,06

Tabela 15:
Zdravstveno-epidemiološke grožnje

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,83; $\alpha = 0,92$

Po mnenju anketiranih pri zdravstveno-epidemioloških grožnjah najbolj izstopajo »množični pojavi nalezljivih bolezni pri ljudeh« ($\bar{x} = 2,64$; $\sigma = 1,10$) in »pri živalih in rastlinah« ($\bar{x} = 2,68$; $\sigma = 1,06$), nizka povprečna ocena ogroženosti pa nam sicer kaže, da ti viri po mnenju anketirancev malo ogrožajo nacionalno varnost RS. Kljub temu, da smo v zadnjih letih priča razglašanju pandemij, se zaznava nalezljivih bolezni kot vira ogrožanja ni spremenila in je tudi v naši raziskavi na repu lestvice dejavnikov ogrožanja.

Dejavniki negotovosti

Upoštevati je treba tudi določene negativne dejavnike, ki lahko vplivajo na varnost in stabilnost RS v smislu povzročanja določene negotovosti. Ti dejavniki lahko v zaostrenih notranjih in mednarodnih razmerah povzročijo socialne nemire, nestabilnosti ali celo odkrite konflikte in tako postanejo relevantna varnostna grožnja. Revščina in druge oblike socialne negotovosti lahko s tem povezano visoko stopnjo brezposelnosti in nerednim prejemanjem dohodkov iz dela in socialnih nadomestil, prizadenejo velik del prebivalstva. Revščina ter druge oblike socialne negotovosti bodo najbolj prizadele že sicer socialno najbolj šibke skupine prebivalstva. Posebej pomemben dejavnik negotovosti so tudi negativna demografska gibanja (nizka rodnost, negativne posledice staranja). Negativne posledice globalizacije in komercializacije otežujejo ohranjanje in razvijanje kulturnega ustvarjanja in varovanje kulturne dediščine slovenskega naroda ter z njima povezanega obstoja kulturne raznolikosti, jezikovne identitete in ustvarjalnosti. Še posebej je izpostavljena kritična infrastruktura. S terorističnimi napadi in drugimi grožnjami, motenjem, blokadami in povzročeno škodo na področju kritične infrastrukture se lahko resno ogrozi zdravje, varnost ali blaginjo državljanov ter nemoteno delovanje države in javnih služb (ReSNV-1, 2010).

Tabela 16:
Dejavniki
negotovosti

	FL	\bar{x}	σ
Dejavniki negotovosti		3,64	0,75
Ime spremenljivke			
revščina	0,85	3,86	1,00
brezposelnost	0,79	4,20	0,90
socialni nemiri	0,76	3,24	1,09
globalizacija in komercializacija	0,71	3,38	1,00
slabo delovanje države in javnih služb	0,69	3,90	1,01
nizka rodnost	0,62	3,29	1,11

Lestvica: 1- ne ogroža; 5 - zelo močno ogroža

KMO = 0,79; α = 0,83

Po mnenju anketiranih je najbolj ogrožajoč dejavnik negotovosti brezposelnost ($\bar{x} = 4,20$; $\sigma = 0,90$), kar zaradi dejstva, da se je v času anketiranja število brezposelnih vztrajno zviševalo, ne preseneča.

V nadaljevanju smo preučili, ali morda obstajajo razlike v stališčih med prebivalci mestnih in vaških območij pri oceni virov ogrožanja in tveganja na nacionalni, nadnacionalni in globalni ravni. Primerjali smo stališča prebivalcev majhnih, srednje velikih in velikih oziroma mestnih občin. Za ugotavljanje razlik smo uporabili diskriminantno analizo.

Analiza stališč o globalnih virih ogrožanja nacionalne varnosti glede velikosti občine je pokazala statistično značilne razlike glede na velikost občine pri faktorju »krizna žarišča« ($F = 3,12$). Zaznava ogroženosti je najvišja pri prebivalcih malih občin ($\bar{x} = 3,08$; $\sigma = 0,92$). Kot najbolj ogrožajoč dejavnik je ocenjen faktor »globalna finančna in gospodarska tveganja«, stališča pa so dokaj poenotena.

Primerjava stališč o nadnacionalnih virih ogrožanja nacionalne varnosti je pokazala, da je »organizirana kriminaliteta« najbolj ogrožajoč vir ogrožanja na nadnacionalni ravni, diskriminantna analiza pa je pokazala, da obstajajo pri tem faktorju tudi statistično značilne razlike med prebivalci glede na velikost občin ($F = 4,03$), in sicer prebivalci velikih občin organizirano kriminaliteto ocenjujejo bolj značilno kot ogrožajoč dejavnik ($\bar{x} = 3,30$; $\sigma = 0,86$). Statistično značilne razlike obstajajo tudi pri faktorju »vojaške grožnje« ($F = 3,06$). Prebivalci malih ($\bar{x} = 2,68$; $\sigma = 1,06$) in velikih občin ($\bar{x} = 2,66$; $\sigma = 0,97$) »vojaške grožnje« statistično različno ocenjujejo kot bolj ogrožajoč dejavnik kot prebivalci srednje velikih občin ($\bar{x} = 2,49$; $\sigma = 0,91$).

V nadaljevanju smo preučili, ali morda obstajajo razlike v stališčih o nacionalnih virih ogrožanja varnosti glede na velikost občine. Pri faktorjih »ogrožanje javne varnosti« ($\bar{x} = 3,51$; $\sigma = 0,72$) in »naravne nesreče« ($\bar{x} = 3,11$; $\sigma = 0,88$) med prebivalci malih, srednje velikih in velikih občin ni statistično značilnih razlik glede ocene ogrožanja. Do največjih razlik prihaja pri faktorju »dejavniki negotovosti« ($F = 12,69$; $\bar{x} = 3,64$; $\sigma = 0,75$), ki je med nacionalnimi viri ocenjen kot najbolj ogrožajoč vir ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti RS. Zanimivo pa je, da prebivalci mestnega območja ocenjujejo dejavnike negotovosti kot bolj ogrožajoče kot prebivalci vaškega prostora. Do statistično pomembnih razlik prihaja tudi pri »antropogenih nesrečah« ($F = 10,38$; $\bar{x} = 3,08$; $\sigma = 0,84$), »uničevanju okolja« ($F =$

12,59; $\bar{x} = 3,13$; $\sigma = 0,82$) in »zdravstveno-epidemioloških grožnjah« ($F = 4,43$; $\bar{x} = 2,48$; $\sigma = 0,96$).

Pri analizi stališč prebivalcev malih, srednje velikih in velikih občin smo ugotovili tudi veliko homogenost med skupinami, saj večina prebivalcev odgovarja, kot je to najbolj značilno za prebivalce velikih občin oziroma mestnih središč. Le manjši del jih odgovarja, kot je to najbolj značilno za prebivalce srednje velikih občin.

4 SKLEPNE UGOTOVITVE

Družba in narava se hitro spreminjata, spremembe pa s seboj prinašajo tudi različne varnostne izzive, tveganja in grožnje, proizvedene tako znotraj družbe, med družbami, kot v naravi. Državljeni še vedno v veliki meri skrb za varnost zaupajo državnim institucijam. Te v ta namen pripravijo nek racionalni načrt ravnanja, varnostno politiko. V njej med drugim definirajo tudi potencialne vire ogrožanja, ki jih lahko imenujemo politični ali deklarativni. Slovenija je od osamosvojitve dalje sprejela tri temeljne strateško-usmerjevalne dokumente s področja nacionalne varnosti (ReIZNV, 1993, 1994; ReSNV, 2001; ReSNV-1, 2010), v katerih so našli mesto tudi viri ogrožanja. Raziskave, ki so ugotovljale, kako slovensko prebivalstvo zaznava grožnje, ki so bile zapisane v prvih dveh dokumentih, so pokazale, da so bile konec devetdesetih let 20. stoletja najbolj problematične grožnje po mnenju prebivalcev kriminaliteta, zloraba mamil oz. narkotikov in uničevanje okolja, konec prvega desetletja 21. stoletja pa so primat »prevzele« societalne grožnje - brezposelnost, revščina, razprodaja družbenega premoženja in prometne nesreče.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije iz leta 2010 je, skladno s spremenjenim mednarodnim varnostnim okoljem, vire ogrožanja in tveganj nacionalne varnosti razdelila v tri sklope - globalne, nadnacionalne in nacionalne vire ogrožanja. Takšno razdelitev smo vzeli za podlago za vprašalnik, ki smo ga uporabili v naši raziskavi 2011. Naša raziskava je pokazala, da se prebivalci Slovenije na splošno počutijo varno. Kot najbolj ogrožajoč vir ogrožanja na globalni ravni izpostavljajo globalna finančna in gospodarska tveganja, kar ni presenetljivo, če upoštevamo, da se svet in Slovenija še vedno nahajata v hudi finančni in gospodarski krizi, ki ima ob tem še multiplikatorski učinek. Med nadnacionalnimi viri ogrožanja so prebivalci kot najbolj ogrožajoč dejavnik izpostavili organizirano kriminaliteto, kar je do neke mere presenetljivo, saj organizirana kriminaliteta skorajda nima takojšnjega in neposrednega vpliva/posledic na posameznika. Očitno je tudi, da je oborožitvena tekma in možnost uporabe orožij za množično uničevanje šlo v pozabo, saj nedovoljene dejavnosti na področju konvencionalnega orožja, orožij za množično uničevanje in jedrske tehnologije niso zaznane kot ogrožajoče, niti zloraba orožij za množično uničevanje v teroristične namene ne zbuja pretiranega strahu. Tradicionalno ostajata terorizem in vojaške grožnje najmanj ogrožajoča dejavnika nacionalni varnosti RS. Tudi Prezelj (2006) v primerjalni analizi rezultatov javnega mnenja v zvezi z zaznavanjem terorizma od leta 1999 do 2005 ugotavlja, da Slovenci v povprečju zaznavajo terorizem le kot

majhno grožnjo. Zaznava terorizma je bila sicer še najvišja leta 1999, nanjo pa tudi »11. september« in dogodki, ki so sledili, niso bistveno vplivali.

Med nacionalnimi viri groženj so anketirani izpostavili dejavnike negotovosti (brezposelnost, slabo delovanje države in javnih služb, revščina) ter ogrožanje javne varnosti (finančne prevare, korupcija, gospodarska kriminaliteta, ponarejanje listin) kot najbolj ogrožajoče za Slovenijo in njeno nacionalno varnost. Prav te, po večini societalne grožnje, so najbolj konkretne in so neposredno povezane z zagotavljanjem kvalitete življenja posameznika in družbe, v kateri živi. Izpostaviti gre tudi slabo delovanje države in javnih služb, ki je na lestvici dejavnikov ogrožanja v vrhu, kar je lahko tudi posledica napovedanih reform in politične krize, ki smo ji že bili priča konec leta 2011, ko je bila raziskava v polnem teku. Tovrstna zaznava je za politične elite, ki upravljajo državo, zelo neprijetna, saj naj bi državljani prav državnim institucijam zaupali v reševanje probleme, ki so sistemske oziroma strukturne narave in/ali so lažje rešljivi na skupinski ravni.

Diskriminantna analiza je pokazala, da prihaja do statistično pomembnih razlik med prebivalci majhnih, srednje velikih in velikih občin v polovici faktorjev. V okviru nacionalnih virov ogrožanja so to antropogene nesreče, uničevanje okolja, zdravstveno-epidemiološke grožnje in dejavniki negotovosti. Pri prebivalcih mestnih središč oziroma velikih občin je zaznava ogroženosti zaradi navedenih virov ogrožanja in tveganja najvišja, pri prebivalcih srednje velikih občin pa najnižja. Pri nadnacionalnih virih so statistično pomembne razlike pri zaznavanju ogroženosti zaradi organizirane kriminalitete in vojaških groženj, pri čemer je ogroženost zaradi vojaških groženj najvišje zaznana pri prebivalcih malih občin, organizirana kriminaliteta pa pri prebivalcih velikih občin. Krizna žarišča kot globalni vir ogrožanja nacionalne varnosti prebivalci malih občin statistično pomembno zaznavajo kot bolj ogrožajoče.

In kaj to vse to skupaj pomeni za oblikovalce varnostne politike? Zavedati se moramo, da Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS ne pripisuje prioritet posameznim virom ogrožanja, jih ne razvršča po pomembnosti ali stopnji grožnje nacionalni varnosti, jih le navaja kot možne oblike ob zavedanju, da to verjetno niti ni končni seznam možnih groženj. Vendar pa so prioritete v določeni meri postavili kar prebivalci, s svojimi ocenami realnosti (jakosti) posameznih virov ogrožanja. Drugo vprašanje pa je, ali in v kolikšni meri bodo odločevalci (politična elita in pisci strateških dokumentov) tudi dejansko oblikovali in realizirali varnostno politiko in področne varnostne strategije na osnovi strahov (ter potreb in pričakovanj) prebivalcev, ki jih je moč razbrati iz njihovih zaznav. Ne samo zato, ker je spoštovanje javnega mnenja predpogoj vsake kredibilne in legitimne (varnostne) politike, ampak tudi zato, ker je v situaciji omejenih resursov, tudi na varnostnem področju potrebno postaviti prioritete, ki jih diktirajo najbolj pereči problemi. Pri tem ne gre pozabiti, da je prioritarno reševanje societalnih problemov lahko ključ do rešitve tudi mnogih drugih varnostnih groženj.

LITERATURA

- Anastasijević, D. (2006). *Organized crime in the Western Balkans, First Annual Conference on Human Security, Terrorism and Organized Crime in the Western Balkan Region*, HUMSEC Project, Ljubljana, November 2006. Pridobljeno na http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CB4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fkms1.isn.ethz.ch%2Fserviceengine%2FFiles%2FISN%2F102340%2Fpublicationdocument_singledocument%2F53dbe6b6-5454-42d1-bda6-20b5ff86d793%2Fen%2F1_Anastasijevic
- Anžič, A. (1997). *Varnostni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: ČZ Uradni list Republike Slovenije.
- Grizold, A. (1992). Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti. V A. Grizold (ur.), *Razpotja nacionalne varnosti: obramboslovne raziskave v Sloveniji* (str. 59–93). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kajfež-Bogataj, L. (2006). Podnebne spremembe in nacionalna varnost. *UJMA*, 20, 170-176
- Malešič, M., Malnar, B., Toš, N. et al. (2010). *Slovensko javno mnenje 2009/2: raziskava o nacionalni in mednarodni varnosti* [datoteka podatkov]. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.
- Malešič, M. in Vegič, V. (2009). Slovene public opinion about security issues: A coincidence or a consistent pattern? V G. Caforio (ur.), *Advances in military sociology: Essays in honor of Charles C. Moskos: Contributions to conflict management, peace economics and development* (str. 99–119). Bingley: Emerald.
- Møller, B. (2001). Global, national, societal and human security: A general discussion with a case study from the Middle East. V *The 4 Pan-European Conference at the University of Kent at Canterbury*, U. K. Canterbury.
- Ostrom, T. M. (1969). The relationship between the affective, behavioral, and cognitive components of attitude. *Journal of Experimental Social Psychology*, 5(1), 12-30.
- Prezelj, I. (2006). Teroristično ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije. *Ujma*, 20, 177-181.
- Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije [ReIZNV]. (1993, 1994). *Uradni list RS*, (71/93, 2/94).
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije [ReSNV]. (2001). *Uradni list RS*, (56/01).
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije [ReSNV-1]. (2010). *Uradni list RS*, (27/10).
- Sotlar, A. (2000). *Analiza sprejemanja odločitev v procesu oblikovanja obrambnih politik v sodobnih državah* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sotlar, A. (2001). O oblikovanju nacionalnovarnostne politike - identifikacija ključnih formalnih in neformalnih akterjev in dejavnikov. *Varstvoslovje*, 3(3), 190-201.
- Sotlar, A. (2002). Vloga političnih elit pri zagotavljanju varnosti. V M. Pagon (ur.), *Dnevi varstvoslovja: zbornik prispevkov*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Sotlar, A. (2008). Od globalne varnosti do individualne (ne)varnosti. *Delo in varnost*, 53(6), 8-16.

- Sotlar, A., Tičar, B. in Tominc, B. (2012). Analiza pristopov in politik na področju varstva okolja v Sloveniji. V G. Meško, A. Sotlar in K. Eman (ur.), *Ekološka kriminaliteta in varovanje okolja - multidisciplinarne perspektive* (str. 149-185). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Stojarová, V. (2007). Organized crime in the Western Balkan. *HUMSEC Journal*, 1, 91-114. Pridobljeno na http://www.humsec.eu/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Journal/Stojarova_Organized_Crime_in_the_Western_Balkans.pdf
- Tatalović, S., Grizold, A. in Cvrtila, V. (2008). *Suvremene sigurnosne politike: države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Zagreb: Golden Marketnig-Tehnička knjiga.
- Ustava RS. (1991). *Uradni list RS*, (33/91-I)
- Zakon o obrambi. (1994). *Uradni list RS*, (82/94).
- Zakon o policiji. (1998). *Uradni list RS*, (49/98).
- Zakon o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji. (1999). *Uradni list RS*, (23/99).
- Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami. (1994). *Uradni list RS*, (64/94).
- Williams, J. A. in Moskos, C. (1997). Civil military relations after the cold war. V A. Bebler (ur.), *Civil military relations in post-communist states: Central and Eastern Europe in transition* (str. 25-35). London: Praeger.
- Wood, J. in Shearing, C. (2007). *Imagining security*. Cullompton, Devon: Willan.

O avtorjih:

Dr. Andrej Sotlar, docent za varnostni sistem in prodekan na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, e-pošta: andrej.sotlar@fvv.uni-mb.si

Bernarda Tominc, asistentka za varnostni sistem na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, e-pošta: bernarda.tominc@fvv.uni-mb.si